דרך ה' — במצב האדם בעולם הזה

במצבו של האדם בעה"ז יבחנו ב' ענינים תכונת עצמו של האדם בחלקיו והרכבתם והמקום אשר הוא מושם בו בכל מה שמתלוה לו:

תכונת האדם בעוה"ז: בבחינת האדם עצמו הנה כבר זכרנו איך הוא מורכב א' שנתרכבו בו ב' הפכים דהיינו הנשמה והגוף ואולם הנה אנחנו רואים בעינינו שהחומריות ראשוניי בו ותולדותיו חזקות בו מאד כי הנה מיד אחר לידתו כמעט כלו חמרי ואין השכל פועל בו אלא מעט. וכפי התגדלו ילך השכל הלוך וחזק בכל א' כפי ענינו ועכ"פ לא יסור החומריות ממשול בו ומהטות אותו אל ענינו אלא שאם יגדל בחכמה וילמד בה ויתחזק בדרכיה הנה יתאמץ לכבוש את טבעו ולא ישלח רסן תאוותיו מידו ויתעצם ללכת בהליכות השכל ואולם תוכיות הענינים האלה שאנו רואים הנה הוא שבמציאות החומר ועצמותו נמצא העכירות והחשך בטבע והוא מציאות רחוק מאד והפכי למה שהוא הענין באמת לקרבים אל האל ית' ומתדבקים בקדושתו והנשמה עצמה אעפ"י שבעצמה היא זכה ועליונה הנה בהכנסה בגוף החומרי והסתבכה בו נמצאת גרושה ודחויה מענינה הטבעי אל ענין הפכי לו וכבושה בו בכח מכריח לא תוכל לצאת ממנו אלא א"כ תתאמץ בכח חזק מן הכח המכריחה ובהיות שגזר האדון ב"ה שהרכבה זו של גוף האדם ונשמתו לא תפרד מעולם. (פי' כי פירוד המיתה אינו אלא דבר לפי שעה עד תחית המתים אך אח"כ צריכה לשוב לגוף ושניהם יתקיימו יחד לנצח נצחים) הנה מוכרח שתשתדל הנשמה ותתחזק ותהיה הולכת ומחלשת את כח חשך החומריות עד שישאר הגוף בלתי חשוך ואז יוכל להתעלות הוא עמה וליאור באור העליון תחת מה שהיתה מתחשכת ונשפלת היא עמו בתחלה. ואולם האדם בעה"ז הוא במצב א' שהחומר חזק בו וכמ"ש ובהיות החומר עכור וחשוך נמצא האדם בחשך גדול ורחוק מאד ממה שראוי לו שיהיה ליהיות מתדבק בו ית' ואמנם בזה צריך שישים השתדלותו לחזק את נשמתו נגד כח חמרו ולהיטיב את מצבו להעלות עצמו עילוי עד השיעור הראוי לו:

מה שגורם לאדם עולמו ועסקו: והמקום אשר הוא בתוכו גם הוא חמרי וחשוך וכל הנמצאים שבו חמריים והעסק שלאדם בו ובמלואו א"א שיהיה אלא עסק חמרי וגופני. כיון שכלם חומריים וגופנים ותכונתו של האדם עצמו והרכבת חלקיו מכריחים לו העסק הזה כי א"א לו מבלי אכילה ושתיה ושאר כל הענינים הטבעיים. וא"א לו מבלי הון וקנין ושיוכל להשיג צרכיו אלה ונמצא שבין מצד גופו של האדם בין מצד עולמו ובין מצד עסקו הוא טבוע בחומר ומשוקע בחשכו ועמל גדול והשתדלות חזק יצטרך לו להתעלות אל מצב זך מזה והוא מוכרח בטבעו בענינים החומריים האלה:

הפעולות החומריות נעשות פעולות שלימות: ואולם מעומק עצת חכמתו ית' היה לסדר הדברים באופן שאף בהיות האדם שקוע בחומר בהכרח כמו שכתבנו יוכל מתוך החומר עצמו והעסק הגופני השיג את השלימות והתעלות אל הזוך ואל המעלה ואדרבא השפלתו תהיה הגבהתו ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו בהיותו הופך את החשך לאור ואת הצלמות לנוגה יזרח. וזה כי שם ית"ש גבולות וסדרים לאדם בתשמיש שישתמש מהעולם ובריותיו ובכונה שיתכון בהם אשר בהשתמש מהם האדם באותם הגבולות ובאותם הסדרים ובאותה הכונה שצוה הבי"ת יהיה אותו הפועל הגופני וחמרי עצמו פועל שלימות ובו יתעצם באדם מציאות שלימות ומעלה רבה יתעלה בו ממצבו השפל ויתרומם ממנו ואולם השקיפה החכמה העליונה על כל כללי החסרונות המוטבעים בענינו של האדם ועל כל עניני המעלה והיקר האמיתי המצטרכים לו להיות ראוי לשיהיה מתדבק בו ית' ונהנה בטובו. וכנגד כל זה סידר לו סדרים והגביל לו גבולות שאשר בשמרו אותם יתעצם בו כל מה שצריך מן המעלה האמיתית שזכרנו וישולל מענינו כל מה שהוא הרחקה מן הדביקות העליון ואלו לא היתה הגזירה גזורה שימות כמו ש"ל ע"י המעשים האלה היתה הנשמה מתחזקת וחשך הגוף מתחלש באופן שהיה מזדכך על ידה זיכוך גמור ומתעלים שניהם אל הדביקות בו ית' ולפי שהגזירה גזורה אין הדבר נעשה בפעם א' אך עכ"פ מתחזקת הנשמה בעצמה והגוף מזדכך בכח אעפ"י שאינו נעשה בפועל וקונה האדם מצב שלימות בכח שיצא אח"כ לפועל בזמן הראוי לו:

אך הסדרים והגבולות האלה הנה הם כלל המצות העשין והלאוין אשר כל א' מהם מכוונת אל תכלית הקנות באדם והעצים בו א' ממדריגות המעלה האמיתית שזכרנו והסרת א' מעניני החשך והחסרונות ע"י פועל המ"ע ההיא או המניעה מן הל"ת ואולם פרט המצות כלם וכן פרטי כל מצוה ומצוה הנה הם מיוסדים על אמתת מציאותו וענינו של האדם בכל בחינותיו ואמתת עניני השלימות המצטרכים כל דבר בתנאיו וגבוליו מה שצריך להשלמתו. ואמנם החכמה העליונה שיודעת כל זה לאמתו ויודעת כל

עניני הברואים כלם ושימושיהם כמו שבראתם באמת השקיפה על הכל וכללה כל המצטרך במצות שצונו בתורתו וכמו שכתוב ויצונו לעשות את כל החוקים וכו׳ לטוב לנו וכו׳:

שרש העבודה: והנה שרש כל ענין עבודה הוא היות האדם פונה תמיד לבוראו והוא שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו ומשעבד עצמו לבוראו בכח השכל הפך תאות החומר ונטיתו ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזה ולא יטה ממנו:

חלקי העבודה: אך ההנהגה הזאת מתחלק לב׳ חלקים. הא׳ הוא במה שיעשה מפני שצוה בו והב׳ במה שיעשה מפני שהוא מוכרח בו וצריך. פי׳ הא׳ הוא כלל מעשה המצות והב׳ כלל מה שהאדם משתמש מן העולם לצורכו מעשה המצות הנה תכלית בו לאדם שיעשהו מבואר הוא שהוא לקיים מצות בוראו ולעשות חפצו והנה הוא מקיים חפצו ית׳ בזה בב׳ דרכים נמשכים זה מזה והיינו כי הוא מקיים חפצו במה שצוהו שיעשה המעשה ההוא והוא עושהו. והשנית כי הנה במעשה ההוא הנה הוא משתלם בא׳ ממדריגות השלימות שהיא תולדת המצוה ההיא וכמ״ש והנה מתקיים חפצו ית׳ שהוא חפץ שיהיה האדם משתלם ומגיע ליהנות בטובו ית׳. אכן מה שהאדם משתמש מן העולם לצרכו הנה צריך תחלה שיהיה מוגבל בגבול רצונו ית׳ דהיינו שלא יהיה בו דבר ממה שמנעו ואסרו האל ית׳ ושלא יהיה אלא הראוי לבריות הגוף וקיום חיותו על הצד היותר טוב ולא כפי נטית החומר ותשוקתו למותרות ויהיה הכונה בו להיות הגוף מוכן ומזומן לשתשתמש ממנו הנשמה לצורך עבודת בוראו שלא תמצא לה עיכוב בהעדר הכנתו וחולשתו וכשיהיה אדם משתמש מן העולם על הדרך הזה הנה ימצא התשמיש ההיא בעצמו פועל השלימות כמ״ש ויקנה בו מעלה אמיתית כמו שיקנה במעשה כל המצות כלן כי גם זה מצוה עלינו לשמור את גופנו בהכנה הגונה לשנוכל לעבוד בו את בוראינו ונשתמש מהעולם לכונה זו ולתכלית זה כפי המצטרך לנו ונמצינו אנחנו מתעלים במעשה הזה והעולם עצמו מתעלה בזה בהיותו עוזר לאדם לשיעבוד את בוראו:

והנה ממה שצריך שיגביר האדם בעצמו הוא האהבה והיראה לבוראו ית׳ והיינו שיהיה מתבונן על גודל רוממותו ית׳ ועוצם שפלות האדם ויכניע עצמו לפניו ית׳ ויבוש מרוממותו ויהיה חושק ומתאוה להיות מן העובדים לפניו להתהלל בתהלתו ולהשתבח בגדולתו כי אלה הם אמצעיים חזקים המתקרבים האדם אל בוראו המזככים את חשך החומר ומזהירים זהרי הנשמה ומעלים את האדם מעילוי לעילוי עד שישיג קרבתו ית׳:

הלמוד בתורה: ואמנם אמצעי א׳ נתן לנו האל ית׳ שמדריגתו למעלה מכל שאר האמצעיים המקרבים האדם אליו והוא תלמוד התורה והוא בב׳ בחינות. הא׳ בבחינת ההגיון והלימוד והב׳ בבחינת ההשכל כי הנה רצה בחסדו ית׳ וחיבר לנו חיבור דברים כמו שגזרה חכמתו ומסרם לנו והיינו כלל ס׳ התורה ואחריו ספרי הנביאים שבסגולת הדברים ההם יהיה שמי שיהגה בהם בקדושה ובטהרה על הכונה הנכונה שהיא עשיית חפצו ית׳ יתעצם בו על ידם מעלה עליונה ושלימות גדול עד מאד. וכן מי שישתדל בהבנתם ובידיעת מה שמסר לנו מפירושיהם יקנה כפי השתדלותו שלימות על שלימות כ״ש אם יגיע אל השכלת סתריהם ורזיהם שכל ענין מהם שישכיל יוקבע ויתעצם בנשמתו מדריגה מן המדריגות היותר רמות שבמעלה והשלימות האמיתי ובכל אלה הענינים לא די מה שקונה האדם בעצמו מעלה ושלימות אלא שמציאות הבריאה כלה בכללה ובפרטה מתעלה ומשתלם ובפרט ע״י התורה:

תולדת המצות והעבירות: ואולם סבת כל מצבי האדם חשכתו ובהירותו הנה היא הארת פניו ית׳ אליו או התעלמו ממנו וכמש״ל כי הנה כל מה שהאדון ב״ה מאיר פניו מתרבה הזוך והשלימות למי שהגיע לו הארתו וכפי שיעור ההארה כך הוא שיעור השלימות והזוך הנמשך ממנה והפך זה ההעלם ואמנם האדון ב״ה מאיר תמיד למי שיתקרב אליו ואין מניעת טוב מצדו כלל אלא מי שלא יתקרב אליו יחסר הארתו והמניעה מצד המקבל לא מצד המשפיע והנה גזרה החכמה העליונה שהעושה אותם הענינים שצוה דהיינו כלל כל המצות כלן כמש״ל בכל מעשה מהן שיעשה יהיה מתקרב על ידו מדריגה מה ממדריגות הקורבה שאליו ית׳ ותגיע לו ע״י זה מדריגה מה ממדריגות הארת פניו כפי הקורבה שנתקרב לו ויתעצם בו מדרגה מן השלימות שהיא תולדת מדריגה ההארה ההיא והפך זה העבירות כל מעשה מהן שיעשה האדם ח״ו הנה יתרחק על ידו ממנו ית׳ מדריגה מה ויתוסף עליו ע״ז מדריגה מן החסרון שהיא תולדת מדריגת ההעלם ההוא:

נמצא לפי כל מה שהקדמנו שהכונה באמת בכל המצות תהיה אליו ית׳ להתקרב לו וליאור באור פניו והמניעה מן העבירות להמלט מן ההתרחק ממנו וזה התכלית האמיתי שבהן. אך הענינים בפרט יש בה עומק גדול כפי פרטי עניני האדם והבריאה וכמש״ל ונדבר עוד בקצת מהם בחלק בפ״ע בעזר האל ית׳: